

Ane-Mette

Ane-Mette

Henrik Pontoppidan, 1887, 6,57 ns.

Den vej, der fra Lillelunde by fører i vest, bugter sig først på en strækning af næsten en fjerdingmil henover fladt land med spredtliggende gårde og grønne agre. Derpå kravler den møjsommelig op ad en knudret og ufrugtbar højderyg, der temmelig brat hæver sig fra slettelandet. Først efter flere svingninger nået den bakkedragets højeste og yderste punkt, hvor en gammel kampestenskirke ligger ensomt

og frit med sin mundindhegnede kirkegård.
Den ligger oppe på den nøgne pynt mellem rævehuler og lærkereder og synger daglig sine morgen- og aftensange med en klar røst, der i stille vejr kan høres inde i byen. Ved højtidelige lejligheder, f.eks. hvergang en af de Lillelunde folk gør sin sidste, langsommelige kirkefærd op igennem hulvejene, falder den ind med stærkere og malmfuldere stemmer. . . en stor (til 4 mark og 8 skilling) for bønder og velhavende håndværkere og en noget mere beskeden (à en rigsort), til hvilken husmænd og jordløse indsidderer ager op til deres fædre, . . . for nu slet ikke at

tale om sådanne fattige stympere, der ligesom ad en bagvej listes over i evigheden uden anden musik end præstens amen og grusets tre hule bump på det tynde kistelåg.
Selve kirkegården er nøgen og uhyggelig – opreven af vestenvinden, der uhindret kaster sig ind over gravene. Men rundt omkring åsen breder landet og fjorden sig i milevid forening for ens øjne, og i vest – hvor brinken sænker sig stejlt og vildt – svæver blikket ud over en stor, inddæmmet, nu ganske tilgroet fjordvig opfyldt med høje rør og siv, over hvis bølgende flade der i det sildige efterår lægger sig de vidunderligste toner af gult og rødt og

Fra *Forfattere*, LITTERATURPORTALEN, Gyldendal

orange, og hvorfra der navnlig ved
aftenstid, når solen går ned bag de
50 blånende højder i vest, stiger et næsten
øredøvende spektakel af fugleskrig, et
virvar af pibende, snadrende, fløjtende
og skræppende stemmer, der som en
helvedes koncert stiger herop i
55 højdernes paradisiske fred.

En meget varm sommerdag sad en
midaldrende kone udenfor
kirkegårdsporten under en hyldebusk, i
hvis tynde skygge hun havde søgt ly
60 for den bagende sol. Hun var i
sørgehætte og sort sjal og støttede den
noget lange, fremskudte hage i hulingen
af en knoklet, af arbejdet mishandlet
hånd, mens hun – hensunken i tanker –
65 stirrede ud over fjorden.

Det var en kone, der var vel kendt i
egnen, hvor hun almindeligvis gik
under det besynderlige navn: Niels

Nilens brud. Hvorfra hun stammede,
70 hvem hun oprindelig var, og hvad hun
egentlig hed, havde man næsten glemt.
Thi både sit navn og sin berømmelse
skyldte hun udelukkende sin for fire år
siden afdøde mand, Niels Nilen, der –
75 endda han blot var en fattig fjordfisker
– havde opnået en navnkundighed, der
endnu længe ville bevare hans livs
bedrifter mod forglemmelse.

Til forklaring heraf vil det være
80 nødvendigt men ingenlunde
tilstrækkeligt at oplyse, at Niels Nilen
drak; thi denne egenskab havde han
tilfælles med omtrent enhver uberygtet
lillelunder over konfirmationsalderen.
85 Der må i hvert fald tilføjes, at Niels
Nilen så godt som udelukkende levede
af brændevin, ja at hans lille
indskrumpede, af spiritus ligesom
forbrændte legeme tilsidst næppe var

90 modtageligt for almindelig menneskelig
føde, så det var en sand ynke at se, med
hvilket besvær han pinte blot den
mindste krumme brød ned gennem sit
sammensnerpede svælg. Kommer nu
95 hertil, at han var et kvikt hoved, i
besiddelse af en slagfærdig tunge og et
uopdrikkeligt galgenhumor, og at han
endnu efter sin død fejrede en smuk
triumf, idet distriktslægen yderst
100 forsigtig udskar hans lillebitte, sejge
gummibold af en mave, hvilken derpå
som en kostelig skat anbragtes i en
glaskrukke med spiritus og senere nød
den ære at blive fremvist ved en stor
105 lægeforsamling i København, hvor den
vakte almindelig beundring, . . . så kan
det umuligt længer forbavse, at han af
lillelunderne dyrkes som en slags
sognehelgen, en stedlig heros, hvis
110 bedrifter endnu samvittighedsfuldt

Fra *Forfattere*, LITTERATURPORTALEN, Gyldendal

opbevares til beundrende ihukommelse.

Det var nu virkelig også imponerende, sådanne masser af alskens brændbart stof der daglig kunne løbe igennem ham. Og hvilket geni han 115 kunne udfolde for at komme i besiddelse af dem, når han gik omkring i gårdene med fisk, som andre havde fanget! Han havde blandt andet tilegnet sig en uimodståelig komisk mine, med 120 hvilken han „fløjtede“ sig til den første snaps, „hanegalede“ sig til den anden, „græd“ sig til den tredje osv. For en halv pægl hoppede han gulvet rundt 125 som en skade, for en hel spiste han en lus. Folk sagde da også, at „det at give Niels Nilen fuld er lige så godt som at komme på komædie“.

Men på hans store dage, når 130 drikkelysten var rigtig oppe i ham, blev denne vej ham alligevel for trang. Da

flåede han den sidst las af sine børn og plyndrede huset derhjemme indtil bundbræderne i sengene. Sådanne dage 135 såe man ham slingre rundt i sognets byer – enten med en gammel stol, en kaffekværn, en af konens særke, en stegepande eller et par børnetræsko, hvilke ting han med megen puds sig snak og gestikuleren falbød omkring gårdene 140 . . . altid til en og samme pris af 9 øre, for hvilken sum købmanden nemlig solgte pæglen i sin butik.

Når han så på denne måde havde 145 drevet om – undertiden i flere døgn – og næppe længer kunne støtte på benene eller se ud af øjnene, samlede han sig sluttelig sammen med en kraftanstrengelse, strøg sig med sin 150 underlig lille, visne hånd hen under den store, knoppede og mørkerøde næse, der sad som et uhyre jordbær midt i det

blåviolette ansigt, og sagde hikkende til den hujende ungdom, der gerne fulgte ham gennem byerne: 155 „Nu si’er jeg god nat, godtfolk! Nu går jeg hjem til min brud!“

Det var dette stadig tilbagevendende udbrud, der havde 160 givet hans kone det navn, hun endnu bar i folkemunde. I øvrigt havde ikke mange den gang nogen tanke tilovers for den stakkels moder, som sad ude på marken med fire børn i en faldefærdig hytte og kæmpede en stum kamp for 165 livet. Hun var fremmed der på egnen, og i sin ærekærhed talte hun aldrig selv til nogen om, hvad hun led.

Men endnu sad der dybe mærker af 170 disse års forsmædelige elendighed i hendes ejendommeligt langagtige, maskestive ansigt, hvis udtryk sorg og slid og sult tidligt havde ældet og

Fra Forfattere, LITTERATURPORTALEN, Gyldendal

sløvet.
175 Hun sad nu under hyldebusken i
sin fattige højtidsdragt, og ved siden af
hende sad hendes yngste barn, en bleg
lille pige på elleve år. Også hun var
pyntet i sin bedste stads. På hovedet
180 havde hun en altfor lille, gul stråhat
med skorske bånd, på fødderne et par
altfor store, grå tøjstøvler, der tydeligt
havde tilhørt en eller anden gammel
dame med svære knyster. På hendes
185 arm hang en blomsterkrans.
Inde fra kirkegården hørtes
mandsstemmer og lyden af en skovl.
Den lille pige lyttede spændt navnlig til
denne sidste lyd og henvendte nu og da
190 sagte et spørgsmål til moderen.
Men moderen svarede ikke. Hun
sad stadig med hånden under hagen
hensunken i tunge erindringer. . .
Hun tænkte på hin mørke,

195 stormfulde novemberaften for over tyve
år siden, da hendes mand havde fået sig
første deliriumsanfald og var blevet
bragt hjem fra kroen af fire karle, der
næppe kunne holde ham. Den aften lå
200 der i et hjørne af den fattige stue
mellem halm og pjalter en lille tre-års
pige med feberblanke øjne og stred med
vejret. I løbet af natten, mens moderen
og nogle naboer tumlede med det
205 vanvittige menneske, døde hun stille . . .
ingen vidste bestemt når, - ja ingen
ænsede det rigtig i den almindelige
elendighed. Straks den næste morgen
blev det lille lig bragt ud af huset for
210 ikke at være ivejen . . . og ingen tænkte
mere derpå. Først da mandens værste
rasen var ovre, blev det den stakkels
moder rigtig klart, hvad der var sket.
Men selv da – og mange år derefter –
215 havde hun været så forstumlet af skam,

og der havde i hendes bestandig dybere
nød aldrig været levnet hende et
øjeblikks fred til ret at samle tankerne
om sit tab og begræde det.

220 Siden havde hun vel undertiden
søgt tilbage i sin erindringer for at kalde
frem for sig et billede af sin førstefødte.
Beständig følte hun, at hun havde noget
at gøre godt overfor dette barn, ved hvis
225 dødsseng der ikke var fældet en tåre, og
som var kommen i jorden uden følge og
uden klokkringning; men hun kunne
egentlig ingenting huske om det.

. . . Der lød en tør hoste nede fra
230 bakkehældet. Barnet greb moderen i
skørtet; og lidt efter fremdukkede en
lille, hvidskægget gamling med en
pilevåndskube over nakken og en stav i
hånden.

235 På gamle folks vis gik han og
småsnakkede med sig selv og så

Fra Forfattere, LITTERATURPORTALEN, Gyldendal

hverken moder eller datter, før han befandt sig lige ud for dem. Men da standsede han også med et
240 forundringsråb og bøjede sig smilende frem over stokken, som han ved sit legemes vægt trykkede dybt ned i vejsandet.

„Ih, nej se dog! . . . Skal man
245 træffe jer her, Elsebeth. “

Den gamle stirrede nysgerrig på hende med et par små, frittende øjne.

„Der er da itte sådden . . . hændt no’et . . . hva’?“

250 „Næ,“ svarede hun uden at forandre stilling.

„Der er itte no’en af jeres, der sådden er gået hen og er død, hva’?“

„Næ,“ svarede hun igen og
255 tilføjede, da han blev ved at stirre på hende: „Det er en bitte pige af vores, der skal graves op i dag.“

„Nå-å! Sådan! . . . Ja, se det er jo en sag for sig . . . Så er det måske
260 Anders Jensens den små Kjesten, der skal puttes ner der?“

„Ja. Vi ha jo ingen ret over graven længer, si’er de.“

„Nej, det er tænkeligte, det . . .
265 Men se, der har vi jo den bitte Lotte. Nå, goddav, min pige. Så du er også med.“

„Ja, man fik jo ingen fred for hende, før hun fik lov at komme herud
270 med vi andre,“ svarede moderen og tog om barnets hånd, der havde listet sig op i hendes skød. „Hun ville partout se sin bitte søster, sa’e hun.“

„Ja, det var jo da så rimelig. Og
275 her bliver nok også stads at se på i dag, . . . jeg mener med Anders Jensens Kjesten. Det er jo en hel omstændighed med at få *det* bitte pus i jorden, efter

hvad der siges. Ane Klokkers var
280 indenom døren hos vor mor i aftes, og hun fortalte, at de havde fået kokkemadam fra staden. Mon det dog også kan ha’ sin rimmelighed? “

„Det kan’et kanske nok.“

285 „Ja, sikker og vis er det, at både provsten og provstinden er buden til gildes – og doktoren med, kan jeg forstå – for han har da hisset flaget li’esom de andre . . . Nå, Anders Jensen har jo
290 gaverne til’et. Men det er pinedød itte alle, der kan gi’e deres børn en såddan begængelse.“

„Nej,“ sagde Elsebeth og såe atter ud over fjorden.

295 I det samme blev der kaldt på hende inde fra kirkegården. Den gamle bød farvel. Selv tog hun barnet ved hånden og gik ind mellem gravene.

Hun gik hen til en øde plads

Fra Forfattere, LITTERATURPORTALEN, Gyldendal

300 bagved kirken, hvor to mænd var
beskæftiget med at grave en grav, idet
den ene af dem stod nede i graven og
kastede gruset op til den anden, der
atter skovlede det sammen i høje
305 bunker langsmed siderne. Da hun nåede
derhen, sad denne sidste på hug ved
randen af det næsten færdiggravede hul
og betragtede opmærksomt et stort
brunget dødningshoved, som manden
310 nede i graven rakte op imod ham på sit
skovlblad.

Denne – en brændevinsrød
lillelunder i Niels Nilens lignelse –
råbte helt fornærmet til Elsebeth:

315 „Hvad er det for noget narreri? Du
vil da ikke fortælle os, at det skal være
hende her, . . . hun var jo kuns en bitte
en.“

„Ja, hun var tre år,“ svarede
320 Elsebeth.

„Jamen, så ligger hun jo slet ikke
her, og det hele er noget vrævl og
sludder.“

325 „Jeg veed ikke . . . det har dog Ane
Klokkes altid sagt.“

„Jamen, se dog her,“ tog den anden
mand sagtmødigt til orde efter
forsigtig at have taget det kuglerunde
hoved på *sin* skovl og båret det hen til
330 hende. „Det er jo af et helt voksent
menneske . . . og bare et par gamle
tandstumper sidder der . . . og sikken et
bagho’ede!“

335 „Stop!“ udbrød pludselig manden i
graven og rakte en finger i vejret. „Nu
har jeg det! Det er dølen raspe mig . . .
hm! . . . Jeg mener, det er sgu ham, den
gamle fra Lyngegården.“

„Hvem er’et?“ spurgte begge de
340 andre.

„Kan du ikke huske . . . Anders

Mortens svigerfar, ham den gamle La’s
med træbenet, som kom på fattiggården
og døde af de her kopper. Han kom i
345 graven her før jeres tøs og kom derned
igen etter hende . . . det er li’eså
bestemt, for jeg var selv med til at kaste
graven. Vent du barestens et øjeblik, så
kommer hun.“

350 Og dermed spyttede manden i
næven og tog fat på ny. Grus og sten og
kistestumper blev kastet op tilligemed
brune, møre knogler af et fuldvoksent
menneske.

355 Elsebeth stod rolig med sin lille
pige i hånden og fulgte agtpågivende –
en smule sky – skovlens bevægelser,
mens barnet hvert øjeblik med frygtsom
nysgerrighed løftede sig på tærne for
360 at kigge ned i graven.

„Hvad er dette her?“ mumlede
omsider manden dernede og rakte et

Fra *Forfattere*, LITTERATURPORTALEN, Gyldendal

stykke af et halsbånd op, hvorpå der sad en irret knap.

365 Det gav et ryk i Elsebeth.

„Ja, det er hendes,“ sagde hun pludselig stærkt bevæget og tog tøvende båndstumpen af hans hånd. „Nu husker jeg det. Hun fik det med sig i kisten.“

370 Det var, som om barnets billede med eet blev levende for hende, . . . og nu kom der flere spinkle knogler tilsyne mellem kistestumperne i det opkastede grus og til sidst et lille barnehoved, på hvis nakkeparti der endnu sad lidt hud med en lok rødligt hår.

Elsebeth lagde sig hulkende på knæ ved graven og samlede varsomt stykke for stykke af de små ben op i sit forklæde. Tårerne strømmede ned over hendes kinder, og hun holdt krampagtig forklædets flige ind imod sig som for endnu engang at trykke barnet til sit

hjerter.

385 „Mo’er,“ hviskede den lille Lotte, blå på kinderne. „Er *det* søster Ane-Mette?“

Moderen nikkede blot. Hun kunne ikke få et ord frem for sindsbevægelse.

Kort efter peb kirkegårdsportens hængsler. Ane Klokkers kom løbende med fire karle, der bar madkurv og ølflasker

„I må skrubbe jer . . . nu kommer de!“ råbte klokkerkonen til 395 graverfolkene, idet hun åbnede ind til tårnrummet, . . . og lidt efter rungede det første sæt toner af den store dødsklemten til fire mark og otte skilling ud over dalen.

400 Dernede kom nu ganske rigtig ligtoget dragende ud fra den flagsmykkede by . . . vogn på vogn i en uoverskuelig række. Først selve den

blomsterdækkede kiste på en nymalet 405 fjerdervogn, derpå provstens kalesche og doktorens lille ponykøretøj. Skridt for skridt drog det lange tog frem mellem de grønne agre. Der gik henimod en time, inden det nåede op til 410 kirken.

Imidlertid havde Elsebeth henne i et afsides hjørne ved kirkegårdsmuren gravet jorden op under en græstørv og der samlet alle benene af den lille Ane-Mette. Derpå havde hun kastet graven til og lagt tørven over, og Lotte havde anbragt sin krans ovenpå. De var netop færdige hermed, da følget strømmede ind gennem porten.

420 Det var et stateligt følge – og blev en statelig jordefærd.

Den lille degn vimsede omkring inde i kirken som en skade, hviskede og

Fra *Forfattere*, LITTERATURPORTALEN, Gyldendal

tiskede embedsivrig med provsten,
425 snoede sig med udtryksfuld deltagelse
om den sørgende fader og den hulkende
moder og ledede endelig salmesangen
med et så ødselt forbrug af
stemmekraft, som om han var betalt for
430 det . . . hvad han for øvrigt også var.
Provsten holdt en tale på en stiv
klokketime foran kisten, og efter
jordpåkastelsen ude på kirkegården blev
han ved at tælle helt op til hundrede

435 under den „stille bøn“ bagved hatten.
Ja, om det så var kirkeklokkerne, så
slyngede de til sidst deres toner op imod
himmelen med en vælde, som om de
indtrængende ville minde Vorheere om,
440 at det var selve den rige Anders Jensens
barn, han nu havde taget i sin varetægt.
Henne i kirkegårdens hjørne stod
ubemærket Elsebeth med foldede
hænder og lyttede til disse stærke
445 klokker. Hun var så let om hjertet nu,

følte sig som en, der havde betalt en
gammel, tyngende skyld. Og hun gik
hjem med det trøstefulde håb, at
Vorherre nu også nok en gang ville tage
450 godt imod hendes lille Ane-Mette.

Fra *Henrik Pontoppidan* af Niels
Knudsen, Gyldendal 1987.

Fra *Forfattere*, LITTERATURPORTALEN, Gyldendal

Print og kopiering af dette materiale er tilladt, forudsat at det sker i overensstemmelse med skolens aftale med Copydan Tekst & Node. Print og kopier skal indgå i skolens indberetning til
Copydan Tekst & Node.